

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 1383613/9

בבית הדין הרבני האזורי באר שבע

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליהו אריאל אדרי – אב"ד, הרב אביזן משה שפנייר, הרב אברהם הרוש

התובע: פלוני (ע"י ב"כ טו"ר אברהם כהן)
נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד רחלי שמעון)

הנדון: סמכות ביה"ד לדון במזונות קטינים על אף פתיחת תיק בביהמ"ש לאחר מכן;
גובה חיוב האב כשאינו אמיד

פסק דין

לפני בית הדין תביעת מזונות שהוגשה על ידי האב.

האם עתרה כי בית הדין יורה שהסמכות לדון במזונות נתונה לבית המשפט לענייני משפחה. לאחר עיון בעמדות הצדדים בית הדין פוסק וקובע כי הסמכות לדון במזונות הקטינה קנויה לבית הדין.

נימוקים לעניין הסמכות

הצדדים התייצבו לדיון בתאריך 20/02/2023. בדיון זה נידון עניין המזונות, כאשר בית הדין הציע הצעה שנדחתה על ידי האם והתקבלה על ידי האב.

תוך שנושא המזונות עלה ונידון בדיון נאמר לצדדים כי יש לפתוח, מנהלתית, תיק מזונות ילדים. הצדדים יצאו להתייעצות ובשובם אמרה האם כי תוך כדי ההתייעצות כבר פתחה תיק בבית המשפט. בהמשך הגישה עמדתה לפיה הסמכות לדון במזונות אינה קנויה לבית הדין.

תקנה ל"ב לתקנות הדיון קובעת כי ניתן להגיש במהלך המשפט תביעת אגב. תביעה כזו אין צורך להגישה בכתב ודי שנרשמה בפרוטוקול.

כך היה גם בנדון דידן. במהלך הדיון נידון עניין המזונות והתובע התבקש למען הסדר הטוב לפתוח תיק.

נוכח זאת, המועד הקובע הינו שעת הדיון. אין ספק כי בשעת הדיון לא הייתה תלויה ועומדת תביעת מזונות בערכאה אחרת, על כן מוחלט כנ"ל.

בעניין כריכת מזונות. לאחרונה ניתנו שני פסקי דין על ידי כב' בית הדין הגדול בהרכב הנשיא הגר"ד לאו שליט"א ואיתו הדיינים הגאונים הרב אליעזר איגרא והרב מיכאל עמוס שליט"א בתיקים 1250217/3 ו-1344173/2, בהם נקבע כי ניתן לכרוך את מזונות הילדים בתביעת גירושין.

כמו כן ניתן פסק דין מקיף בתיק 1399450/1 מבית הדין באר שבע על ידי עמיתינו הגאונים: הרב אהרן דרשביץ – אב"ד, הרב עובדיה חפץ יעקב והרב אברהם צבי גאופטמן שליט"א.

פסקי הדין מנומקים בבהירות ואריכות ואין להוסיף עליהם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נוכח כל הנ"ל בית הדין קובע כי הסמכות לדון במזונות הילדים קנויה לבית הדין. בית הדין מביע פליאתו על התנהלות האם, שרחוקה להיות מכבדת, כאשר תוך כדי שהיה ברור כי עניין המזונות נידון בבית הדין, ניצלה את ההפסקה בדיון לפתיחת תיק מקביל.

באשר לדמי המזונות

האב ישלם למזונות בתו סך של 1,200 ₪ לחודש.

סכום זה הוא למזונות שוטפים ואינו כולל מדור. האב הודיע כי לפי הצורך, ולאחר מיצוי הטבות, יישא בעלות המדור. כמו כן הסכום אינו כולל את החיובים המכונים "מחציות", שיידונו לפי הצורך.

חיוב זה עד הגיע הקטינה לגיל שמונה עשרה, ויכול שיידון בעתיד ככל שהכנסתו של האב תשתנה.

נימוקים בעניין גובה חיוב המזונות

לצדדים בת שנולדה בתאריך כ"ח כסלו תשפ"ג (22.12.2022). אין ספק שהאב חייב במזונות בתו, והאב אינו מתכחש לחובתו זו. הכנסתו של האב זעומה ביותר, והוא מתפרנס ממלגה חודשית בסך של כ-700 ₪. הוצגה אסמכתא מתאימה. האם מודה כי זו הכנסתו, אולם טענה כי לדעתה יתכן שיש לאב הכנסות נוספות.

התברר כי אין לאם כל ידיעה עצמית בעניין הכנסות האב, וגם אם כדבריה מדובר בסכומים קטנים.

האב עתר כי יחויב בסכום של 700 ₪ בלבד, אולם לאחר שבית הדין הסביר לו את חשיבות העניין, הסכים לשאת בסכום של 1,200 ₪ להוצאות שוטפות לא כולל מדור ומחציות.

אין ספק שסכום זה הינו גבוה מאוד ביחס להכנסותיו, ולא היה ניתן לחייבו בלא הסכמתו. משהסכים האב לסכום זה, לא ניתן להוציא ממנו סכום יתר עליו, ודיינו שהסכים לחיוב זה. כמו כן, שעה שהתברר כי האב התחייב יתר על כפי יכולתו, אין טעם לקיים הליך נוסף.

האם מיאנה לקבל את סמכות בית הדין משום שהבינה שהמזונות שיוטלו על האב יהיו מידתיים, כדרכו של בית הדין הרבני, שלעולם לא יגזור על אב חרפת רעב כתוצאה מחוב המזונות שהוטל עליו.

בית הדין מביע פליאתו על עמדה זו. כידוע, מזונות ילדים נידונים לפי דין תורה, ולא ניתן להטיל על אב חיוב מזונות שיובילו לחרפת רעב.

כאמור לעיל, בלא הסכמתו היה קושי להטיל עליו גם סכום זה, שבהצטרף למדור עולה לסכום נכבד.

נימוקים מורחבים ניתנו על ידינו בפסק דין תיק 1231083/7. נעתיק כאן את עיקרי הדברים, החל מאות י"א באותו פסק דין, וז"ל:

יא. היקף הגביה מהאב למזונות קטני קטנים

האב חייב מן הדין במזונות בניו ובנותיו עד גיל שש כאמור בגמרא כתובות (דף סה ע"ב):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

”דרש רבי עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה אף על פי שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים אבל זן קטני קטנים עד כמה עד בן שש.”

חיוב זה הוא גם אם אינו אמיד, שכן אם אמיד הוא חייב לזונם גם מעל גיל שש, כפי שאמרה הגמרא כתובות (דף מט ע"ב).

כ"כ רש"י במהדו"ק לכתובות, הביא דבריו שטמ"ק (כתובות סה ע"ב ד"ה אעפ"י), ר' יונה (שטמ"ק שם ד"ה וז"ל), הריטב"א (ד"ה אבל), הרמב"ם (הל' אישות פי"ב הי"ד), ומר"ן (אה"ע סימן עא סעיף א).

לא התבאר מהו שיעור הממון שמחויב בו האב [עד גיל שש], ומהו היקף הגבייה ממנו. פשוט שמחויב יתר על דין צדקה, שכן מדין צדקה מחויב גם לזון את בניו הקטנים [מעל גיל שש], כמו שאמרה הגמרא כתובות (דף מט ע"ב).

בעניין מזונות בניו ובנותיו הקטנים נאמרו שני דינים בגמרא בכתובות (שם) – הכלמתו של האב כשאינו אמיד, וכפייתו מדין צדקה כשהוא אמיד. ז"ל הגמרא:

”כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה אמר להו יארווד ילדה ואבני מתא שדיא כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא אמר להו כפו ליה אסיחא בצבורא וליקום ולימא עורבא בעי בניה וההוא גברא לא בעי בניה ועורבא בעי בניה והכתיב לבני עורב אשר יקראו לא קשיא הא בחיורי הא באוכמי כי הוה אתי לקמיה דרבא אמר ליה ניחא לך דמיתזני בניך מצדקה ולא אמרן אלא דלא אמיד אבל אמיד כפינן ליה על כרחיה כי הא דרבא כפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ד' מאה זווי לצדקה.”

יש להוכיח מדברי הגמרא שגם מי שאינו אמיד חייב מדינא במזונות בניו ובנותיו קטני קטנים. לא התפרש להדיא בגמרא מהו השיעור שהאדם מחויב להוציא מממונו, ולא שמענו במפורש אלא שגם מי שאינו אמיד לעניין זה שיגבו ממנו צדקה מחויב לזון את בניו ובנותיו קטני קטנים.

שיעור חיוב האדם בצדקה הוא פחות מחומש ואף פחות ממעשר. לעיל באות א' הבאנו כמה וכמה מקורות שאין אדם חייב לבזבז אפילו חומש ממנו לשם קיום מצות עשה, ואפילו מצות עשה עוברת ובכלל זאת מצות צדקה.

באות ג' כתבנו שנחלקו מהו השיעור שחייב אדם להוציא על מצוות. רבנו ירוחם, כפי שהבינוהו הפוסקים, כתב שחייב להוציא מעשר ממנו. בדעת מר"ן נחלקו: הבה"ל כתב שיתכן שחייב להוציא עד חומש, לעומת זאת בשו"ת חוות יאיר ובשו"ת אגרות משה כתב שאינו חייב להוציא אפילו מעשר כי גרע מצדקה. במצות צדקה עצמה יש מחלוקת אם מעשר כספים הוא חובה או מנהג ישראל.

על אף זאת יש להוכיח כי חייב אדם להוציא למזונות בניו קטני קטנים יתר על חומש.

ז"ל הרמב"ם בהלכות מתנות עניים (פרק ז הלכה ה):

”בא העני ושאל די מחסורו ואין יד הנותן משגת נותן לו כפי השגת ידו וכמה עד חמישית נכסיו מצוה מן המובחר, ואחד מעשרה בנכסיו בינוני, פחות מכאן עיין רעה.”

כן פסק מר"ן (יו"ד סימן רמט סעיף א), ז"ל:

”שיעור נתינתה, אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים. ואם אין ידו משגת כל כך, יתן עד חומש נכסיו, מצוה מן המובחר; ואחד מעשרה, מדה בינונית; פחות מכאן, עיין רעה.”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם אם נאמר שמעשר כספים אינו מן הדין, הריהו מדה בינונית כמ"ש הרמב"ם ומר"ן, ואין כל סברה לומר שחיוב מזונות קטני קטנים יהיה רק לפי מדה בינונית.

מסתבר מאוד שיש לומר כעין זה גם בעניין חומש. לעניין צדקה, חומש הוא עין טובה, וקשה לומר שהחיוב הנוסף שיש במזונות קטני קטנים הוא רק להשוות כל אדם לבעל עין טובה בצדקה. לכן נראה שיש להוכיח שלמזונות קטני קטנים חייב אדם גם ביתר מחומש נכסיו.

עוד יש להוכיח מדין ההכלמה. כאמור, בגמרא כתובות (דף מט ב) האמוראים הכלימו את מי שלא זן את בניו הקטנים. יש להוכיח מכאן שכל מי שדינו שיש להכלימו בקטנים יש להוציא ממנו ממון בקטני קטנים, שהרי זו הנפק"מ ביניהם.

על רבא אמרו: "כי הוה אתי לקמיה דרבא אמר ליה ניהא לך דמיתזני בניך מצדקה". דומה שאין כל ספק שגם מי שהפריש מעשר כספים יש לומר זאת עליו.

מסתבר שגם אם הפריש חומש יאמרו זאת עליו. טעם הדבר, לעיל אות ג' הבאנו דעת הראב"ד (ב"ק ט ע"ב) שכתב שהטעם שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש הוא: "שמא יעני ויפיל עצמו על הצבור". היעלה על הדעת שמכח "שמא" זה יזדקקו בניו לצדקה? ועוד, עיקר טעמו של הראב"ד הוא מה שאמרו חכמים: "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות והעני כמיתה הוא". מסתבר מאוד שחשש זה שמא יזדקק האב לבריות אינו סיבה מספקת להטיל בניו על הצבור שיזדקקו לצדקה.

עוד שם בגמרא:

"כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה אמר להו יארוך ילדה ואבני מתא שדיא כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא אמר להו כפו ליה אסיתא בצבורא וליקום ולימא עורבא בעי בניה וההוא גברא לא בעי בניה."

היעלה על הדעת שיאמר אדם, כבר הפרשתי חומש עין טובה ולכן אשליך ילדי על בני מתא, ואיני אכזרי עליהם כעורב.

אם כן נראה פשוט ששיעור החיוב במזונות קטני קטנים הוא יתר על חומש.

עדין לא למדנו מהו שיעורו למעלה. למה שהתבאר לעיל אותיות א'-ד' יש לנסח ספק זה כך: מה שאין אדם חייב להוציא חומש ממנו על מצות הוא משום "שמא" יעני ויפיל עצמו על הצבור, אך יש מצב נוסף בו בפועל אדם מפיל עצמו על הצבור כי נעשה עני. האם היקף הגביה מהאב צריך להיות כזה שיותר אותו עדיין "אמיד" אך בסכנה שמא יזדקק לבריות, או שהיקף הגביה יכול להיות כזה שיעשהו "עני".

הדבר תלוי בפירוש פשט הגמרא כתובות (דף מט ע"ב) בעניין קטנים: "אבל אמיד כפינן ליה על כרחיה", ובקטני קטנים גם מי שאינו אמיד כופין אותן בעל כרחו. מהו גדרו של "אינו אמיד" זה?

רש"י (שם ד"ה אלא) כתב שלא אמיד היינו שאינו עשיר, וכן העתיקו הר"ן על הרי"ף שם. כ"כ המאירי (שם מט ע"א), ז"ל: "ומכל מקום דוקא כשאינו עשיר ואינו מספיק לזונם בהרוחה".

לכאורה נראה שאין מדובר בעני, אלא באינו עשיר בלבד.

אמנם לעניין קטני קטנים כתב הרב המאירי:

"וכן כל אלו דוקא בקטנים אבל קטני קטנים אף על פי שאין אמיד הואיל ומכל מקום יכול לזונם על ידי הדחק כופין אותו."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרי לנו שלעניין קטני קטנים כל שיכול לזנום על ידי הדחק כופין אותו. "על ידי הדחק" הוא יתר בהרבה על חומש ממונו וגם על שליש ממונו. נראה שכיון שחויב האב במזונות קטני קטנים, לא רק שעליו להכנס לחשש עניות אלא גם להיות עני ממש, וכל שיכול לזנום אף אם יידחק מחויב לעשות כן.

כך מפורש בדברי הרמב"ם בפירוש המשנה (כתובות פ"ד מ"ו), ז"ל:

שהאדם חייב במזונות בניו עד שישלמו שש שנים ירצה או לא ירצה וכופין אותו על זה בין שהוא עשיר או עני."

מפורש שגם עני ממש חייב במזונות קטני קטנים.

והנה בהמשך דבריו כתב הרמב"ם ששיעור החיוב בקטנים הוא כפי שיעור צדקה, ז"ל:

"וכשהוסיפו הבנים על אלו השנים ואינו רוצה לזנום ראוי לו לדיין לכופו בדברים ולהוכיחו על זה בפני ראשי הקהל ויאריך דבריו בזאת הכוונה ואם לא ירצה להוציא עליהם בשום פנים יראה הדיין בענינו אם יש לו ממון היו כופין אותו ולוקחין ממנו מה שיצטרך להוציא לפי שיעור ממונו כמו שעושין במזון האבות לא שיהיה חייב במזונותיהם ר"ל באביו ובבניו שיש להם יותר משש שנים אבל הוא מחוייב בצדקה לפי שיעור ממונו וכשאנו לוקחין ממנו זאת הצדקה אנו מוציאים אותו על בניו או על אביו לפי שהם בני צדקה ויש להם בה דין יותר לפי שנאמר (דברים טו) לאחיק לענייך."

גם בדברי הרמב"ם יש אותו קושי, שחיבר "אינו אמיד" עם "עני", ולמבואר לעיל ניחא. נראה שדברי הרמב"ם והמאיר חד הם. "עני" הוא זה שיכול לזון בניו על ידי הדחק. עי' בגוף דברי המאירי שכתב דבריו בהמשך לדברי הרמב"ם בפירוש המשנה.

לעיל הבאנו דברי הר' עובדיה מברטנורא על המשנה (שם) שכתב שאמיד פירושו "עשיר". עוד הבאנו דברי תוספות יום טוב על המשנה (שם) שהקשה על הרע"ב: "וא"ת ואי אינו אמיד מה מוציאים ממנו? והתקשינו שניתן בהחלט לפרש "לא אמיד" היינו "לא עשיר", אך עדין יש לו די ממון שניתן להוציא ממנו. אולם תוי"ט כתב שלא כדברינו, ויישב דברי הרע"ב, ז"ל:

"וי"ל כמו בחיוב האשה דאפילו אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב למיזנה מנייהו או למיכל בהדה במאי דאכל כמ"ש בטור סימן ע' אבל ודאי אינו חייב להשכיר עצמו בפועל לפרנסם. אפילו לסברת ר' אליה שכתב שם בטור דבאשה חייב דהתם היינו טעמא דמספר כתובה נלמד אנא אפלא וכו'."

למה שמבואר כאן, הדברים פשוטים מסברה. "אמיד" הוא הראוי לגבות ממנו צדקה, "אינו אמיד" הוא לא רק מי שיש חשש שיהיה עני אלא גם עני בפועל, כי אם חייבנוהו יתר על חיובו בצדקה, אין חילוק בין חשש שיעני לבין כך שיהיה ממש עני. לכן אם חייב להוציא יתר מחומש על מנת לזון בניו ובנותיו קטני קטנים, יהיה חייב לדחוק עצמו לפרנסתו ולזנום יחד עמו מהממון שיש בידו.

והנה כפי שציין תוי"ט, דבריו הם העתקה ממה שכתב הטור (אה"ע סימן ע) בשם הרמ"ה בעניין חיוב מהבעל במזונות אשתו, ז"ל:

"כתב ה"ר אליהו חייב אדם להשכיר עצמו כפועל לפרנס את אשתו דמספר כתובה נלמוד אנא אפלא ואוקיר ואזון ואפרנס ואכסי יתיכי ור"ת היה אומר שא"צ ומכתובה אין ללמוד דאנא אפלא אין פירושו שישכיר את עצמו אלא עבודה שדרך האדם לעשות בביתו כמו לחרוש ולזרוע וכ"כ הרמ"ה לחיוביה למיעבד לא מחייבין ליה אבל היכא דעבד ושקל אגרא אף על גב דגבי ב"ח

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא מחייבין ליה למפרע מיניה אלא לבתר דשיימינן ליה מזון שלשים יום ושאר מילי דסדור גבי מזונות אשתו כיון דלאו זוזי אסקה ביה אלא מזוני חייב לזונה כפי כבודה אפי' אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב למיזנה מינייהו או למיכל בהדיה במאי דאכיל."

מחד, חידש התו"ט שאין חייב להשכיר עצמו כפועל, אך מאידך, חידש שכשמשתכר לפרנסתו אין בו דין שמסדרין לבעל חוב, ואפילו יש לו מזון יום אחד זן את בניו במזון זה או שיאכלו אתו יחד ממה שאוכל.

דוק שסברת התו"ט היא שחייב האב במזונות בניו קטני קטנים הוא חיוב ממוני גמור. לדידו פשיטא שאין חילוק בין "לא אמיד" לבין "עני", שזה וזה חייבים לפרוע חובותיהם. לא הוצרך התו"ט לחדש שחיובו של אב במזונות קטני קטנים הוא כבעל חוב, שזה היה פשוט לו שתקנת המזונות היא תקנה ממונית גמורה, אלא שהוסיף לחדש שכיון שהחיוב הוא חיוב מזונות אין מותרין לו מזון שלוששים יום ושאר מילי דסידור, אלא אפילו "אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב למיזנה מינייהו או למיכל בהדיה במאי דאכיל."

היה מקום לחלק בין מה שכתב המאירי שחייב האב אם "יכול לזונם על ידי הדחק", לבין מה שכתב התו"ט "דאפילו אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב למיזנה מינייהו או למיכל בהדיה במאי דאכיל", ולבאר שהמאירי ס"ל שחיוב מזונות קטני קטנים לא הגיע להיות כחיוב בעל חוב והוא בכלל חיוב אדם במצוות, אלא שחיוב זה הוא גם יתר על חומש ממונו.

אמנם, מסתבר יותר כפי שמוכח מדברי התו"ט.

לעיל הבאנו מה שהתקשה הביאור הלכה (סימן תרנו ד"ה אפילו), ז"ל:

"לכאורה צ"ע מסוגיא דקידושין דף כ"ט דמבואר שם גבי פדיון הבן דאף אם אין לו רק ה' סלעים צריך לפדות עצמו וכן לענין לעלות לרגל ושם מיירי שאין לו נכסים כלל זולת אלו החמשה סלעים עי"ש."

בשו"ת מהר"ם שיק (אורח חיים סימן שלא) יישב שכל הדינים שנאמרו בעניין המבזבז אל יבזבז יותר מחומש הם רק במצות שבין אדם למקום, אולם במצוה שאדם מחויב בה כלפי חברו צריך לחזור על הפתחים, כשם שבעל חוב צריך לחזור על הפתחים. על דרך זו כתבו החזון איש, הובאו דבריו לעיל, ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סימן מא).

לדרך המהר"ם שיק וסיעתו פשיטא שחיוב האב במזונות קטני קטנים הוא ככל חיוב ממוני, אך כך נראה גם לדרך הביאור הלכה, שכלל לא הקשה מחיוב מזונות קטני קטנים.

נראה אם כן שחיוב האדם במזונות בניו ובנותיו קטני קטנים הוא חיוב ממוני גמור ככל בעל חוב, ובפרט אחד עדיף מיניה שאין מסדרין לו, מהטעם שכתב התו"ט גבי מזונות אשתו:

"כיון דלאו זוזי אסקה ביה אלא מזוני חייב לזונה כפי כבודה אפי' אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב למיזנה מינייהו או למיכל בהדיה במאי דאכיל."

ע"ע פד"ר (ח"ב עמוד 91; ח"ג עמוד 309) ושורת הדין (כרך יד עמוד קצב ואילך), שנקטו כדעת התו"ט.

שיעור המזונות שיש להותיר לאב

מדברי התו"ט יש להוכיח מהו שיעור המזונות שיש להותיר לאב. התו"ט השווה חיוב האב במזונות קטני קטנים לכל בעל חוב, אלא שכתב שאין מסדרין לו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בחור"מ (סימן צו סעיף כג) כתב הרמ"א שמותירין לבעל חוב מזון שלושים יום כבינוני שבעיר, אע"פ שהוא עני.

כתב על כך הגר"א בביאורו (סקע"א): "כבינוני שבעיר. כמו במשרה אשתו שלא יפחות כל שהוא שיעור בינוני כמ"ש שם בגמ' ושם בד"א בעני כו'". הרי לנו שיש להותיר לבעל חוב, ובכלל זאת לאב, שיעור מזונות של אדם בינוני.

שיעור זה חופף לשיעור מזונות קטני קטנים.

בשו"ת שחר אורך (ח"א סימן יא; ח"ב סימן כא) נדון שיעור חיוב האב במזונות קטני קטנים. מסקנת דברינו שם היא, שחיובו של אדם במזונות בניו ובנותיו אינו לפי עושרו, אלא "כפי צרכם". שיעור זה של "כפי צרכם" אינו שיעור בסיסי להשבעת רעבונם בלבד, אף שיש מי שכתב כן; מאידך גיסא אינו תלוי בעושרו של האב, אף שיש גם מי שכתב כן; אלא הוא שווה לשיעור מזונות שנאמר ביחס לעני שבישראל המחויב במזונות אשתו, המבואר במשנה (כתובות סד ע"ב).

בשומת שיעור זה של עני שבישראל נחלקו קמאי. הרמב"ם (הלכות אישות פרק יב הלכה י) סבירא ליה שהוא שיעור מזונות אדם בינוני, וכן כתבו תלמידי ר' יונה (הובאו דבריהם בשיטה מקובצת כתובות סד ע"ב), וכן פסק הטור (סימן ע סעיף ג) והשלחן ערוך (שם), הגר"א (חושן משפט סימן צו ס"ק עא) ושאר פוסקים. הדברים אמורים הן לגבי מזונות והן לגבי כסות ומדור, אלא ששיעור המזונות אחד הוא בכל האנשים הבינוניים, ואילו שיעור הכסות משתנה, ומחויב בו האב לפי הפחות שבבינוניים, וכן נראה ביחס למדור.

משמעות הדבר היא שגם עני שבישראל מחויב לזון את בניו כפי השיעור שמחויב בו אדם בינוני, כי בפחות מזה הרי הם "מקולקלים במעיהם", כמו שכתבה הגמרא (עירובין פג ע"ב). אם כן את השיעור "כפי צרכם" ניתן לפרש כשיעור מינימלי, ובלבד שיתבאר ששיעור מינימלי זה היינו כפי שניזון ומתכסה אדם בינוני. שיעור זה של אדם בינוני משתנה לפי התקופות והמקומות, ויש לשומו לפי המקובל באותה העיר, כמו שכתבו הרמב"ם (הלכות אישות פרק יב הלכה י), הסמ"ג (לא תעשה פא), השלחן ערוך (אה"ע סימן עג סעיף א), באר הגולה וביאור הגר"א (שם), השלחן ערוך (סימן ע סעיף ג) וביאור הגר"א (ס"ק ד) ושאר פוסקים. עכת"ד שם.

לאמור כאן, יש לדון את האב כאחד מהילדים ולהותיר לו למזונו כפי צרכו כפי שיש לחייבו לזונם כפי צרכן.

אם נתרגם את הדברים למציאות המקובלת בה משתכר אדם שכר חודשי, הרי שכדי לזון בניו ובנותיו קטני קטנים על האדם להוציא את כל שכרו החודשי בלא להותיר לעצמו סכום כלשהו לחסכון, ובלבד שהסכום שהוא מוציא נועד למזונות "כפי צרכם" ולמדור כנ"ל, ושיותר גם לו עצמו די למזונותיו ומדורו.

והנה, שיטת תוי"ט היא שאין אדם מחויב להשכיר עצמו כפועל על מנת לזון בניו ובנותיו. עי' שורת הדין (שם) שדן בדבריו. אין ענייננו כאן במצבים יוצאי דופן, בהם יש חשש שאב משתמט ממזונות ילדיו בטענה שאינו עובד, אלא במצבים המקובלים בהם האב הוא שכיר העובד לפרנסתו ומשכורתו החודשית ידועה, ולכן לא נחתנו כאן לדון בשאלה אם חייב להשכיר עצמו, כי דברינו הם באדם שעובד לפרנסתו במשרה מלאה כמקובל.

אם שכרו של אב זה חופף את המזונות והמדור ההכרחיים שלו ושל ילדיו, במציאות זו יהיה חייב האב להוציא כל ממונו לשם פרנסת עצמו ופרנסת בניו ובנותיו, אפילו עד למלוא הכנסותיו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אם שכרו פחות מכך, יהיה חייב במלוא שכרו, וכנ"ל יש להותיר לו למחייתו כאשר הוא קודם לילדיו.

אם שכרו עולה על המזונות הנצרכים, יהיה פטור מלזונם מתקנת מזונות כל שזנם לפי התקנה ויש לדון בחיובו מדין צדקה, וכפי שיתבאר לקמן.

יב. **אב שיש לו המספיק למזונו בלבד**

כתב הרב המאירי (כתובות מט ע"א):

"וכן כל אלו דוקא בקטנים אבל קטני קטנים אף על פי שאין אמיד הואיל ומכל מקום יכול לזונם על ידי הדחק כופין אותו."

לעיל אות י"א כתבנו שנראה מדבריו שכיון שחויב האב במזונות קטני קטנים, לא רק שעליו להכנס לחשב עניות אלא גם להיות עני ממש, וכל שיוכל לזונם אף אם יידחק מחויב לעשות כן. אולם לאידך גיסא, נראה שכופין את האב לזונם "על ידי הדחק", אך יתר מעל ידי הדחק לא ניתן לכפותו.

כ"כ בשו"ת מהרשד"ם (חלק יורה דעה סימן קסו):

"ועתה אני אומר דמה נפשך או יש ספק ביד האיש הזה לפרנס את בניו או אין ספק בידו אם אין ספק בידו פשיטא שאפי' קטני קטנים אין לכוף אותו וכי מן הסלע נוציא מים אלא ודאי כשיש יכולת בידו מיירי וא"ה [=ואפילו הכי] דוקא בניו' כייפינן ליה לזון."

אם כן מי שאין סיפק בידו, לא ניתן לכופו לזון את בניו אפילו קטני קטנים.

לאמור לעיל, נראה שהגדר של סיפק בידו הוא שיוותרו לו מזונותיו כבינוני שבישראל.

כ"כ בשו"ת שופריה דיעקב (אה"ע סימן ס), שם דן במי שחייבוהו חו"ר [=חכמי ורבני] מתא טיטוואן לחזור על הפתחים למזונות ילדיו אף שלא היה לאב די אפילו לפרנסת עצמו. וכתב, ז"ל:

"ויותר נראה דבידוע שאין לו כ"א די סיפוקו אפי' בתוך שש אין עליו חיוב לזון את בניו דעד כאן לא חלקו חכמים בין תוך שש לאחר שש אלא בשאינו אמוד ליתן צדקה המספקת אך אמוד ליתן דבר מועט שאינו מספיק אבל בשאינו אמוד ליתן כלום אין הפרש בין תוך שש בין לאחר שש ובכל גוונא פטור וסברא הוא דכיון שאין לו כי אם די סיפוקו פשיטא דחייב קודמין וכיון שכן מאין הרגלים לחייבו לחזור על הפתחים ולזונם ואפי' בתוך שש וחז"ל לא חייבוהו אלא אם יש לו מה ליתן להם אחר די סיפוקו."

הביא דבריו גם בשו"ת שושנים לדוד (ח"ב אבן העזר סימן כב וסימן קב) והסכים אתו.

הנה, כללו כאן כלל שחייב קודמין לחיי בניו ובנותיו אפילו קטני קטנים.

לענ"ד, מקור הדברים הוא מדברי הרמ"א (חו"מ סימן צו סעיף כג) שכתב שמוותירין לבעל חוב מזון כבינוני שבעיר אע"פ שהוא עני. עי' בדרכי משה שם שמקור הדברים במרדכי. כשם שיש להותיר לבעל חוב, כך יש להותיר לאב שיעור מזונות של אדם בינוני. כ"כ משמו בשו"ת שושנים לדוד (סימן כב וסימן כט). וכ"כ בספר זרע אמת (ח"ב יו"ד סימן קב).

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סימן קג) כתב שחייב אב לחזור על הפתחים על מנת לזון בניו ובנותיו קטני קטנים. אולם, כל זה למה שחידש שבעודו נשוי לאימם לכ"ע חייב במזונות בניו מדין מזונות אימם, אך בנתגרשו גם הוא מודה שאין חייב לחזור על הפתחים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לענ"ד, יש להוכיח מדברי התו"ט הנ"ל שיש להותיר לאב למחייתו, ושהוא קודם לבניו. התו"ט דימה חיוב מזונות קטני קטנים לבעל חוב, אלא שכתב שכיון שחיובו הוא לזונם אין מסדרין לו, אך עדיין נותר חיוב המזונות ככל חוב ממוני ולא כחוב הבעל לאשתו, ולכן אף לר' אליהו אינו חייב להשכיר עצמו כפועל. ז"ל התו"ט:

"וי"ל כמו בחיוב האשה דאפילו אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב למיזנה מנייהו או למיכל בהדה במאי דאכל כמ"ש בטור סימן ע' אבל ודאי אינו חייב להשכיר עצמו כפועל לפרנסם. אפילו לסברת ר' אליהו שכתב שם בטור דבאשה חייב דהתם היינו טעמא דמספר כתובה נלמד אנא אפלא וכו'."

כפי שציין תו"ט, דבריו הם העתקה ממה שכתב הטור (אה"ע סימן ע) בשם הרמ"ה בעניין חיוב הבעל במזונות אשתו, ז"ל:

"וכ"כ הרמ"ה לחיוביה למיעבד לא מחייבין ליה אבל היכא דעבד ושקל אגרא אף על גב דגבי ב"ח לא מחייבין ליה למפרע מיניה אלא לבתר דשיימין ליה מזון שלשים יום ושאר מילי דסדור גבי מזונות אשתו כיון דלאו זוזי אסקה ביה אלא מזוני חייב לזונה כפי כבודה אפי' אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב למיזנה מנייהו או למיכל בהדיה במאי דאכיל."

מה שדימה תו"ט מזונות קטני קטנים למזונות אשתו הוא משום שחייב להם מזונות ולא ממון, ולכן אין מסדרים להם, אך גדר החיוב נותר חיוב של בעל חוב שמותרין לו מזונותיו כאדם בינוני.

נמצא, שאם יש לאב די מזונותיו בלבד, לא יהיה ניתן לכופו לזון בניו ובנותיו, ולעולם יש לבחון את צרכי מזונותיו ומדורו, ועל גבי זה לחייבו למזונות בניו.

עד כאן העתקת לשוננו מאותו פסק דין.

עם חתימה, נוסף ונאמר כי לצערנו לפנינו מקרה קלאסי בו נעשה ניסיון לחייב אב יתר על כפי יכולתו. תורתנו הקדושה תורת חיים היא. מחד, חיוב המזונות מוטל על האב בלבד, אך מאידך לא יתכן שחיוב זה יובילהו לחרפת רעב.

מסקנה:

הסמכות בענין מזונות הקטינה נתונה לבית הדין. על האב לשלם עבור מזונותיה 1,200 ₪ לא כולל מדור ומחציות.

הרב אליהו אריאל אדרי – אב"ד

מצטרפים למסקנה בנסיבות הענין.

הרב אבידן משה שפנייר – דיין   **הרב אברהם הרוש – דיין**

פסק הדין מותר לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום ז' באדר התשפ"ג (28/02/2023).

הרב אליהו אריאל אדרי – אב"ד   **הרב אבידן משה שפנייר**   **הרב אברהם הרוש**

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה